

2. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО. АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС. ФІНАНСОВЕ ПРАВО. ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО. МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

DOI:10.35774/app2025.03.021
УДК 347

Тарас Кім,

аспірант кафедри цивільного права і процесу
Західноукраїнського національного
університету

ПРАВОВА ПРИРОДА ПРАКТИКИ ЄСПЛ

Актуальність теми визначається надзвичайно важливою роллю практики ЄСПЛ у формуванні системи міжнародного захисту прав людини та забезпеченні справедливого судочинства. Особливе значення має те, що практика Суду не лише встановлює формальні рамки дотримання матеріальних і процесуальних норм права, але й також конкретизує їхній змістовний та ціннісний вимір, формуючи стандарти, які повинні враховуватися національними судами. В умовах гармонізації національного законодавства із законодавством Європейського Союзу та існування проблем з імплементацією і тлумаченням стандартів Суду, науковий аналіз правової природи практики ЄСПЛ є особливо актуальним для забезпечення єдності судової практики, підвищення ефективності захисту прав людини, що набуває додаткової значущості в умовах війни та системних порушень прав людини.

Мета дослідження полягає у всебічному аналізі правової природи практики ЄСПЛ. Зокрема, дане дослідження спрямоване на розкриття сутності практики ЄСПЛ у взаємозв'язку та через три основні правові форми діяльності Суду - правозастосовну, правотлумачну та контрольну.

Для дослідження правової природи практики ЄСПЛ застосовувались такі методи як формально-логічний, порівняльно-правовий, діалектичний, аналізу та синтезу.

У результаті проведеного дослідження обґрунтовано думку про те, що властивістю джерела права практика ЄСПЛ володіє саме завдяки нормативній фіксації правила про те, що «суди зобов'язані застосовувати при розгляді справ практику ЄСПЛ як джерело права». Водночас, це слугує основою для її використання у конкретних правовідносинах як ефективного механізму регулювання. Відстоюється позиція, що практика ЄСПЛ не є прецедентом за аналогією прецеденту країн загального права, натомість згадуваний у працях багатьох авторів «прецедентний характер» практики ЄСПЛ варто розуміти саме в контексті збереження єдності судової практики.

Зроблено висновок про правову природу практики ЄСПЛ як особливого виду судової практики, якій властива трьохкомпонентна структура, що включає правозастосовну (полягає у тому, що ЄСПЛ застосовує норми ЄКПЛ до конкретних справ), правоінтерпретаційну (полягає у тому, що у процесі вирішення справ Суд

© Кім Тарас, 2025

здійснює авторитетне тлумачення норм Конвенції та Протоколів до неї) та контроль-наглядову (полягає у тому, що ЄСПЛ виконує функцію контролю за дотриманням державами своїх міжнародних зобов'язань за Конвенцією, виявляючи структурні та системні порушення) компоненти.

Ключові слова: ЄСПЛ, практика ЄСПЛ, суд, правова природа, судова практика, джерело права, прецедент, прецедентний характер, рішення суду, тлумачення.

Kit T.

Legal nature of ECtHR practice

The relevance of the topic is determined by the crucial role of the ECtHR practice in shaping the system of international human rights protection and ensuring fair justice. Of particular importance is the fact that the Court's practice not only establishes the formal framework for the observance of substantive and procedural rights but also specifies their substantive and value-based content, forming standards that must be taken into account by national courts. In the context of harmonizing national legislation with European Union law and the existing challenges in implementing and interpreting the Court's standards, a scholarly analysis of the legal nature of ECtHR practice is especially relevant for ensuring consistency in judicial practice and enhancing the effectiveness of human rights protection, which becomes even more significant in conditions of war and systemic human rights violations.

The purpose of the study is to conduct a comprehensive analysis of the legal nature of the practice of the ECtHR. In particular, this research is focused on revealing the essence of ECtHR practice in its interconnection and through the three main legal functions of the Court's activity - law enforcement, legal interpretation and supervisory control.

To examine the legal nature of the ECtHR's practice, such methods as the formal-logical, comparative-legal, dialectical, as well as analysis and synthesis, were employed.

As a result of the conducted research, it has been substantiated that the status of ECtHR practice as a source of law arises precisely from the normative fixation of the rule that «courts are obliged to apply ECtHR practice as a source of law when considering cases». At the same time, this serves as a basis for its application in specific legal relations as an effective regulatory mechanism. It is argued that ECtHR practice is not a precedent in the sense of common law systems, rather, the so-called «precedent nature» of ECtHR practice, mentioned in the works of many scholars, should be understood in the context of maintaining the consistency of judicial practice.

A conclusion has been drawn regarding the legal nature of ECtHR practice as a special type of judicial practice, characterized by a three-component structure, which includes: the law-enforcement component (where the ECtHR applies the provisions of the Convention to specific cases), the legal-interpretation component (where, in the process of resolving cases, the Court provides authoritative interpretation of the Convention and its Protocols) and the supervisory-control component (where the ECtHR exercises control over the compliance of states with their international obligations under the Convention, identifying structural and systemic violations).

Keywords: ECtHR, the practice of the ECtHR, court, legal nature, judicial practice, source of law, precedent, precedential character, court decision, interpretation.

Постановка проблеми. Практика Європейського суду з прав людини (далі – практика ЄСПЛ) у сучасній правовій науці розглядається як системоутворюючий елемент міжнародного захисту прав людини, який має визначальне значення для забезпечення справедливого судочинства. Вона встановлює не лише формальні рамки дотримання матеріальних та процесуальних прав, а й також визначає їхній змістовний та ціннісний вимір, формуючи стандарти, які повинні враховуватися національними судами. Водночас правова природа практики ЄСПЛ залишається дискусійною з огляду на те, що у науковій літературі існують різні підходи до її тлумачення. Недостатнє розуміння даних аспектів ускладнює ефективне використання рішень Суду та їхню роль у формуванні єдиного підходу до захисту прав людини у національних правових системах.

Особливої уваги заслуговує питання гармонізації національного законодавства з практикою ЄСПЛ. Незважаючи на прийняття низки нормативних актів, на рівні правозастосування залишаються суттєві проблеми, пов'язані з інтерпретацією та імплементацією стандартів Суду. У свою чергу це створює ризик формального застосування норм без досягнення їхнього ціннісного ефекту – фактичного забезпечення прав і свобод людини. Тому науковий аналіз правової природи практики ЄСПЛ залишається особливо актуальним і необхідним для підвищення ефективності судового захисту загалом, особливо в умовах війни та системних порушень прав людини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про зацікавлення українських науковців проблематикою правової природи та особливостей практики ЄСПЛ. У контексті дослідження правової природи практики ЄСПЛ особливу увагу слід приділити роботам І. Г. Каланчі, О. В. Константого, О. С. Розумовського, С. П. Головатого, В. П. Кононенка, Т. А. Стоянової, О. О. Кочури та В. А. Завгороднього. У працях

вище згаданих авторів досліджується статус практики ЄСПЛ та її місце у правовій системі. Разом із тим дослідники відзначають проблемні аспекти її застосування в національних правових системах, зокрема відсутність універсальної обов'язковості рішень Суду для всіх держав, обмежену прецедентну силу та потребу гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами. Однак чіткого розуміння правової природи практики ЄСПЛ не виокремлюється, що вкотре підкреслює актуальність подальшого наукового дослідження практики ЄСПЛ як інтегративного феномену, здатного одночасно формувати стандарти прав людини, сприяти уніфікації правозастосування та забезпечувати ефективний контроль за дотриманням Конвенції державами-учасниками. Тому **мета дослідження** полягає у всебічному аналізі правової природи практики Європейського суду з прав людини.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній українській та зарубіжній правовій доктрині вироблено декілька підходів до осмислення правової природи практики ЄСПЛ. Їх формування зумовлене як особливим статусом даного судового органу у системі міжнародного захисту прав людини, так і потребою визначення місця та ролі його рішень у правопорядку держав-учасниць Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція). Аналіз різних концепцій відображає наукові дискусії щодо того, чи може практика ЄСПЛ розглядатися виключно як форма автентичного тлумачення міжнародних норм, як джерело правового регулювання або ж як комплексний інтегративний феномен, що поєднує у собі елементи обох підходів.

У науці практику ЄСПЛ найчастіше розуміють саме як форму тлумачення норм Конвенції. Для прикладу, Каланча І. Г. пропонує під практикою ЄСПЛ розуміти сукупність рішень ЄСПЛ та Європейської комісії з прав людини постановочного характеру, ухвалених по суті справи, що набрали чинності та містять правові позиції, які тлумачать чи уточнюють норми Конвенції та стосуються прав і свобод людини та громадянина [1, с. 17]. Запропонований підхід передусім зосереджується на інтерпретаційній природі практики ЄСПЛ, розглядаючи рішення Суду як авторитетні орієнтири для тлумачення положень Конвенції. Вони не зводяться лише до вирішення конкретної справи, а виконують функцію конкретизації змісту прав і свобод людини.

Константин О. В. практику ЄСПЛ пропонує розглядати як офіційну форму тлумачення основних невідчужуваних прав людини, гарантованих Конвенцією, яка інтегрована до національного законодавства, і, відповідно, виступає джерелом законодавчого регулювання та правозастосування в Україні [2, с. 34]. Автор розглядає практику ЄСПЛ передусім як офіційну форму інтерпретації положень Конвенції, що розкриває зміст основних прав і свобод людини. Такий підхід підкреслює значення рішень Суду як авторитетних орієнтирів для національних судів, які сприяють єдності тлумачення та застосування європейських стандартів прав людини в Україні.

Схожої думки дотримується також Розумовський О. С., який практику ЄСПЛ пропонує вважати офіційною формою інтерпретації основних (невідчужуваних) прав кожної людини, закріплених і гарантованих Конвенцією, яка є частиною національного законодавства, та у зв'язку з цим – джерелом законодавчого правового регулювання і правозастосування в Україні [3]. Позиція О. С. Розумовського полягає в тому, що практика ЄСПЛ насамперед виступає офіційною формою тлумачення прав людини, закріплених у Конвенції. Автор підкреслює, що саме інтерпретаційна функція рішень Суду забезпечує їхнє значення як орієнтирів для національних судів, сприяючи формуванню єдиного підходу до розуміння та застосування європейських стандартів у правопорядку України.

С. П. Головатий послідовно відстоює концепцію еволютивного тлумачення Конвенції, розглядаючи її як фундаментальний принцип діяльності ЄСПЛ. На його думку, саме завдяки застосуванню даного підходу Суд здатний адаптувати зміст прав і свобод до нових суспільних реалій та змін у європейському правопорядку. Крім того, еволютивне тлумачення дозволяє ЄСПЛ не бути «заручником» власних попередніх рішень, а відмовлятися від тих правових позицій, що мали лише ситуативне, тимчасове значення [4, с. 354–355]. Таким чином, прецедентна вага окремих рішень розглядається не як абсолютна, а як гнучка й підпорядкована основному завданню – забезпеченню динамічного і сучасного розуміння положень Конвенції. На думку автора, попри те, що рішення ЄСПЛ здатні впливати на формування правозастосовної практики і фактично виконують орієнтуючу функцію для подальших справ, їхня прецедентна сила носить відносний та нефіксований характер. Вони не мають юридичної обов'язковості в тому сенсі, що притаманний судовим прецедентам у класичних common law системах, і не можуть розглядатися як повноцінне джерело права нарівні з законом чи нормативним актом. Тому застосування категорії «прецедентне право» до практики ЄСПЛ є методологічно некоректним. Відсутність стабільності як фундаментальної ознаки

прецеденту підтверджує особливий характер практики Суду, яка поєднує в собі інтерпретаційний і регулятивний аспекти, проте не зливається повністю з жодною класичною моделлю правотворення.

Варто зауважити, що запропонований підхід щодо еволютивного тлумачення Конвенції, який по-свідовно застосовується ЄСПЛ, відображає динамічний характер сучасного праворозуміння та орієнтоване на врахування розвитку суспільних відносин, моральних уявлень і правових стандартів у європейському просторі. У зв'язку з цим тлумачення положень Конвенції не може бути сталим чи назавжди зафіксованим, а має пристосовуватися до нових соціально-правових умов. Така гнучкість у підходах ЄСПЛ принципово заперечує класичне розуміння прецеденту, притаманне системам загального права, де попередні судові рішення мають обов'язковий характер та забезпечують стабільність правозастосування. ЄСПЛ, навпаки, не зв'язаний суворою доктриною *stare decisis*, адже його завдання полягає у тому, щоб надавати актуальне й сучасне тлумачення прав і свобод, закріплених у Конвенції.

Натомість Кононенко В. П. та Стоянова Т. А. по іншому визначають місце рішень ЄСПЛ у системі джерел права. Якщо Кононенко В. П. розглядає їх передусім як інтерпретаційні прецеденти, що розкривають зміст положень Конвенції без створення нових норм [5, с. 17], то Стоянова Т. А. наголошує на їхньому обов'язковому характері для держав-учасниць та кваліфікує практику Суду як особливий різновид судового прецеденту зі специфічними рисами, зумовленими міжнародно-правовою природою Конвенції та юрисдикцією ЄСПЛ [6, с. 57]. Однак розуміння практики ЄСПЛ як прецеденту викликає сумніви, оскільки її обов'язкова сила обмежена приведенням національного законодавства у відповідність з Конвенцією, вона застосовується виключно у сфері дії Конвенції та не створює автономних норм права, а лише тлумачить вже існуючі положення, що принципово відрізняє її від класичного судового прецеденту в англосаксонській системі.

Щодо другого підходу до розуміння правової природи практики ЄСПЛ, то його прихильники вважають, що вона має розглядатися як джерело права. Так Кочура О. О. практику ЄСПЛ розуміє як джерело права, а також як складову правового досвіду та результати діяльності ЄСПЛ і Європейської комісії з прав людини, які закріплені в офіційних актах (рішеннях, постановках, ухвалях), що набрали чинності та містять правові позиції обов'язкового або переконливого характеру щодо захисту прав і свобод людини та громадянина [7, с. 15]. Дана дефініція методологічно важлива тим, що підкреслює нормативну силу практики ЄСПЛ як джерела права, обмежуючи її офіційними рішеннями, ухвалями або постановками, які містять конкретні правові позиції з практичним застосуванням і здатні формувати орієнтири для національних судів.

Крім того, науковцями вказується на те, що практику ЄСПЛ варто розуміти як джерело цивільного процесуального права, яке має взаємозалежно й у нерозривному поєднанні застосовуватися з положеннями Конвенції та її Протоколів, розглядатися як цілісний «живий організм» [8, с. 162]. Практика ЄСПЛ органічно пов'язана з положеннями Конвенції та її Протоколами, виступаючи динамічним джерелом цивільного процесуального права, яке одночасно тлумачить норми та інтегрується в національну правову систему для забезпечення ефективного захисту прав людини.

У свою чергу Завгородній В. А. характеризує рішення ЄСПЛ як складову судової практики, яка виступає унікальним джерелом права прецедентного характеру, де центральним елементом такого рішення є правова позиція, сформована під час розгляду конкретної справи, а сам акт одночасно виконує функцію офіційного тлумачення норм Конвенції [9, с. 22; 10, с. 10]. Виходячи із даної позиції, рішення ЄСПЛ поєднують прецедентний характер і офіційне тлумачення норм Конвенції, формуючи загальнообов'язкові орієнтири для тлумачення прав і свобод у державах-учасниках. Попри це, рішення ЄСПЛ одночасно вирішують конкретні спори та уточнюють зміст прав, забезпечуючи уніфіковану інтерпретацію положень Конвенції та створюючи переконливі орієнтири для національних судів у аналогічних справах.

З цього приводу варто зауважити, що практику ЄСПЛ слід відрізнити від класичного судового прецеденту, оскільки рішення Суду формують стандарти застосування Конвенції, які держави повинні враховувати, але формально не є законом і не мають універсальної обов'язковості, властивої англо-американському праву. Згідно зі статтею 46 Конвенції, рішення є обов'язковими лише для держави-учасниці конкретної справи [11], а для інших держав їхня роль носить орієнтовний характер, забезпечуючи єдність тлумачення норм. Тобто прецедентний характер рішень Суду передбачає дотримання єдиного підходу тлумачення норм Конвенції задля збереження єдності судової практики. Тому прецедентність у рішеннях Суду варто розуміти як інструмент забезпечення послідовності тлумачення Конвенції та правової уніфікації, а не елемент джерел права у формальному розумінні.

Крім того, властивістю джерела права практика ЄСПЛ володіє саме завдяки нормативній фіксації правила про те, що «суди зобов'язані застосовувати при розгляді справ практику ЄСПЛ як джерело права»

[12]. Однак, це аж ніяк не впливає на визначення її правової природи, оскільки по своїй суті вона є результатом діяльності ЄСПЛ. Тобто, практика ЄСПЛ за своєю суттю є судовою практикою, яка формується в результаті розгляду конкретних справ, тлумачення положень Конвенції та встановлення фактів її порушення державами-учасницями. Тому, обґрунтовувати правову природу практики ЄСПЛ через категорію джерела права видається не цілком вірно, оскільки це така її властивість, яка слугує основою для використання практики ЄСПЛ у конкретних правовідносинах як ефективного механізму правового регулювання, а не вказує на джерело її походження.

Вище проаналізовані думки науковців засвідчують той факт, що практика ЄСПЛ не є класичним джерелом права як закон чи міжнародний договір, однак також не зводиться лише до тлумачення Конвенції. Зважаючи на те, що діяльність ЄСПЛ реалізується через три основні правові форми, зокрема, через правозастосовну, правотлумачну та контрольну функції [13, с. 62], на нашу думку практика Суду теж має відповідні характеристики. Більше того, такий підхід акцентує на унікальному статусі практики ЄСПЛ у правовій системі Європи та в національних правопорядках держав-учасниць.

Тому на підставі проведеного аналізу можна зробити висновок про правову природу практики ЄСПЛ як особливого виду судової практики, якій властива трьохкомпонентна структура, що включає правозастосовну, правоінтерпретаційну та контрольню-наглядову компоненти. Правозастосовна компонента полягає у тому, що ЄСПЛ застосовує норми Конвенції до конкретних справ, в силу цього рішення Суду мають індивідуальний характер і приймаються на основі встановлених фактів конкретної справи. Також, слід зауважити, що відповідно до ст. 46 Конвенції, держави зобов'язані виконувати рішення у справах, у яких вони є сторонами, що є типовою ознакою юрисдикційної правозастосовної функції. Правоінтерпретаційна компонента полягає у тому, що у процесі вирішення справ Суд здійснює авторитетне тлумачення норм Конвенції та Протоколів до неї, тлумачачи Конвенцію крізь призму сучасних умов. Тлумачення норм Конвенції, хоча формально не є загальнообов'язковим, однак поширює свій вплив за межі конкретної справи та формує європейські стандарти прав людини, наближені до концепції усталеної судової практики. Контрольно-наглядова компонента полягає у тому, що ЄСПЛ виконує функцію контролю за дотриманням державами своїх міжнародних зобов'язань за Конвенцією, виявляючи структурні та системні порушення у правових системах держав-учасниць Конвенції.

Отже, Суд застосовує норми Конвенції у конкретних справах, здійснює тлумачення і розвиток стандартів Конвенції у своїх рішеннях, а також виявляє та фіксує структурні проблеми у праві, створюючи правові механізми для запобігання порушень у майбутньому з боку інших держав. Запропонований підхід дозволяє оцінити практику ЄСПЛ як унікальний феномен міжнародного права, де Суд не тільки вирішує спори, а й формує стандарти та здійснює вплив на правові системи держав через контроль та тлумачення.

Висновки. Проведений аналіз наукових підходів до правової природи практики ЄСПЛ дозволяє визначити її як вид судової практики, що розкриває свою специфіку через поєднання у ній правозастосовної, правоінтерпретаційної та контрольню-наглядової компоненти. У практиці ЄСПЛ знаходять свою реалізацію норми Конвенції при розгляді конкретних справ, здійснюється авторитетне тлумачення змісту норм Конвенції з огляду на сучасні умови та через неї реалізується контроль за дотриманням державами-учасницями Конвенції міжнародних зобов'язань. Варто зауважити, що не зважаючи на те, що практика ЄСПЛ формує стандарти та орієнтири для національних судів, її прецедентна сила є відносною і не прирівнюється до обов'язковості класичного судового прецеденту в англосаксонському праві. Натомість прецедентний характер рішень Суду варто трактувати саме з позиції дотримання єдиного підходу тлумачення норм Конвенції задля збереження єдності судової практики. Тому прецедентність у рішеннях Суду варто розуміти передусім як інструмент забезпечення послідовності тлумачення Конвенції та правової уніфікації.

Список використаної літератури

1. Каланча І. Г. Поняття практики Європейського суду з прав людини як джерела кримінального процесуального права України *Вісник кримінального судочинства*. 2020. № 3-4. С. 8–21. URL: <https://vkslaw.com.ua/index.php/journal/article/view/16/9> (дата звернення: 16.07.2025).
2. Константин О.В. Практика Європейського суду з прав людини як джерело судового правозастосування Верховного Суду України. *Вісник Верховного Суду України*. 2012. № 1 (137). С. 33–36. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=vvsu_2012_1_14 (дата звернення: 16.07.2025).

3. Розумовський О. С. Практика Європейського суду з прав людини як джерело судового правозастосування в Україні. Процесуальне та техніко-криміналістичне забезпечення досудового розслідування. 2019. С. 262-265. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ab4980ae-73ff-4197-bfd9-5d20881db63b/content> (дата звернення: 13.07.2025).
4. Головатий С. Про людські права: Лекції. К.: Дух і Літера, 2016. 760 с.
5. Кононенко В. П. Звичаєва природа прецедентного характеру рішень Європейського суду з прав людини: автореферат дисертації кандидата юридичних наук: 12.00.11. Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. Київ, 2009. 19 с.
6. Стоянова Т. Практика Європейського суду з прав людини як джерело цивільного процесуального права України. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 6. С. 55–58.
7. Кочура О. О. Європейський суд з прав людини в конституційно-правовому механізмі захисту прав і свобод громадян України: автореферат дисертації кандидата юридичних наук: 12.00.02. Харків. 2015. 22 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/1efd5343-6153-44f6-9445-bd7951c0cb8d/content> (дата звернення: 16.07.2025).
8. Слободяник Т. М., Бігдан М. В., Таран І. О. Застосування практики Європейського суду з прав людини в цивільному процесі. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія: Право. 2023. Випуск 77: частина 1. С. 159-163. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/06/27-1.pdf> (дата звернення: 13.07.2025).
9. Завгородній В. А. Правова природа рішень Європейського суду з прав людини. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Юриспруденція. 2015. Випуск 15 (1). С. 19-22. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nvmgu_jur_2015_15%281%29__7.pdf (дата звернення: 16.07.2025).
10. Завгородній В. А. Правові акти Європейського суду з прав людини: види, юридичні наслідки та значення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2016. Випуск 40 (1). С. 7-10. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/nvuzhpr_2016_40%281%29__3.pdf (дата звернення: 16.06.2025).
11. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) від 04.11.1950 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення 12.07.2025).
12. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 року № 3477-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text> (дата звернення 16.07.2025).
13. Завгородній В. А. Вплив практики Європейського суду з прав людини на юридичну діяльність в Україні: теоретичний, методологічний і прикладний аспекти : монографія. Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. 2020. 536 с.

References

1. Kalancha, I. H. (2020). Poniattia praktyky Yevropeiskoho sudu z prav liudyny yak dzherela kryminalnoho protsesualnoho prava Ukrainy [The concept of the practice of the European Court of Human Rights as a source of criminal procedural law of Ukraine]. *Visnyk kryminalnoho sudochynstva - Journal of Criminal Proceedings*, 3-4, 8-21. Retrieved from <https://vkslaw.com.ua/index.php/journal/article/view/16/9> [in Ukrainian].
2. Konstantyi, O. V. (2012). Praktyka Yevropeiskoho sudu z prav liudyny yak dzherelo sudovoho pravozastosuvannia Verkhovnoho Sudu Ukrainy [The practice of the European Court of Human Rights as a source for the judicial practice of the Supreme Court of Ukraine]. *Visnyk Verkhovnoho Sudu Ukrainy - Journal of the Supreme Court of Ukraine*, 1 (137), 33–36. Retrieved from http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=vvsu_2012_1_14 [in Ukrainian].
3. Rozumovskyi, O. S. (2019). Praktyka Yevropeiskoho sudu z prav liudyny yak dzherelo sudovoho pravozastosuvannia v Ukraini [The practice of the European Court of Human Rights as a source of judicial practice in Ukraine]. *Protsesualne ta tekhniko-kryminalistychne zabezpechennia dosudovoho rozsliduvannia*,

- 262-265. Retrieved from <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ab4980ae-73ff-4197-bfd9-5d20881db63b/content> [in Ukrainian].
4. Holovatyi, S. (2016). Pro liudski prava [About Human Rights]: Lektsii. K.: Dukh i Litera [in Ukrainian].
 5. Kononenko, V. P. (2009). *Zvychaieva pryroda pretsedentnoho kharakteru rishen Yevropeiskoho sudu z prav liudyny* [The customary nature of the precedential character of the European Court of Human Rights' judgments]: avtoreferat dysertatsii kandydata yurydychnykh nauk: 12.00.11. Kyivskyi natsionalnyi universytet im. Tarasa Shevchenka. Kyiv [in Ukrainian].
 6. Stoianova, T. (2017). Praktyka Yevropeiskoho sudu z prav liudyny yak dzherelo tsyvilnoho protsesualnoho prava Ukrainy [The practice of the European Court of Human Rights as a source of Ukrainian civil procedural law]. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo - Entrepreneurship, Business and Law*, 6, 55-58 [in Ukrainian].
 7. Kochura, O. O. (2015). *Yevropeyskyi sud z prav liudyny v konstytutsiino-pravovomu mekhanizmi zakhystu prav i svobod hromadian Ukrainy* [The European Court of Human Rights in the constitutional and legal mechanism for the protection of the rights and freedoms of Ukrainian citizens]: avtoreferat dysertatsii kandydata yurydychnykh nauk: 12.00.02. Kharkiv. Retrieved from <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/1efd5343-6153-44f6-9445-bd7951c0cb8d/content> [in Ukrainian].
 8. Slobodianyuk, T. M., Bihdan, M. V. & Taran, I. O. (2023). Zastosuvannya praktyky Yevropeiskoho sudu z prav liudyny v tsyvilnomu protsesi [Applying the practice of the European Court of Human Rights in civil procedure]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho Universytetu - Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Seriya: Pravo*, 77 (1), 159-163. Retrieved from <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/06/27-1.pdf> [in Ukrainian].
 9. Zavhorodnii, V. A. (2015). Pravova pryroda rishen Yevropeiskoho sudu z prav liudyny [The legal nature of the judgments of the European Court of Human Rights]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu - Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Seriya: Yurysprudentsiia*, 15 (1), 19-22. Retrieved from http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nvmgu_jur_2015_15%281%29__7.pdf [in Ukrainian].
 10. Zavhorodnii, V. A. (2016). Pravovi akty Yevropeiskoho sudu z prav liudyny: vydy, yurydychni naslidky ta znachennia [Legal acts of the European Court of Human Rights: types, legal consequences, and significance]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu - Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Seriya: Pravo*, 40 (1), 7-10. Retrieved from http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/nvuzhpr_2016_40%281%29__3.pdf [in Ukrainian].
 11. *Konventsiiia pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod (z protokolamy) (Yevropeiska konventsiiia z prav liudyny)* [Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (with Protocols) (European Convention on Human Rights)] vid 04.11.1950 roku. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text [in Ukrainian].
 12. *Pro vykonannia rishen ta zastosuvannia praktyky Yevropeiskoho sudu z prav liudyny: Zakon Ukrainy* [On the Execution of Judgments and the Application of the Case Law of the European Court of Human Rights: Law of Ukraine] vid 23.02.2006 roku № 3477-IV. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text> [in Ukrainian].
 13. Zavhorodnii, V. A. (2020). *Vplyv praktyky Yevropeiskoho sudu z prav liudyny na yurydychnu diialnist v Ukraini: teoretychnyi, metodolohichnyi i prykladnyi aspekty* [The Influence of the Practice of the European Court of Human Rights on Legal Practice in Ukraine: Theoretical, Methodological, and Applied Aspects] : monohrafiia. Dnipro: Dnipropetrovskyi derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav [in Ukrainian].

Стаття надійшла 17.08.2025

Стаття прийнята до друку 21.09.2025